

КОШТОВНОСТІ З с. КОРОБЧИНЕ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

Публікація присвячена аналізу та науковій інтерпретації супровідного інвентаря з поховання мадярського вельможі з с. Коробчине Криничанського р-ну Дніпропетровської обл.

Письмових свідчень про перебування мадяр на території України до IX ст. не існує. На жаль, залишаються недостатньо вивченими їх археологічні пам'ятки. Це пояснюється відсутністю зовнішніх ознак над могилами і тим, що супровідний речовий матеріал поховання буває важко виокремити серед поховань кочовиків, коли у комплексах відсутні етновизначальні речі. Нині відомо менше десятка мадярських поховань, що належали переважно воїнам. То могили, що виконані за обрядом інгумацій, із с. Воробйово у Воронезькій обл.¹, с. Манвелівка на Дніпропетровщині², с. Кринос на Передкарпатті та ін. Поблизу с. Суботинці на Кіровоградщині Н.М. Бокий розкопала поховання сім'ї воїна — чоловіка, жінки та дитини³.

За деталями поховального обряду східноєвропейські угорські поховання найближчі до могили з території Угорщини, де відомо понад 350 мадярських могильників кінця IX — середини X ст. Східноєвропейські та середньодунайські поховання мадяр були ґрунтовими інгумаціями, що розміщувалися у прямокутних ямах, без зовнішніх ознак на поверхні. Кістяки лежали на спині у випростаному стані головою на захід, лицем на схід. Біля ніг небіжчиків часто покладено голову чи кінцівку коня. Близькими до них за обрядом є деякі синхронні поховання з Південного Уралу, Поволжя та Прикам'я⁴.

Обмежена кількість письмових та археологічних джерел у вивченні історії мадяр до 895 р. надає особливої важливості кожній знахідці, що належить до доби здобуття ними батьківщини. Насамперед це стосується багатих місцезнаходжень, яким є комплекс із с. Коробчине Криничанського р-ну Дніпропетровської області, речі з якого надійшли на збереження до Дніпропетровського історичного музею у 1989 р.

На нього натрапили під час спорудження дамби на східному схилі балки, розташованої на північно-східній околиці села. Тоді було знайдено: срібні з позолотою блюдо і чашу, золотий та срібний браслети, шаблю з вустям піхов, 5 круглих золотих платівок, золоту квадратну та прямокутну із роздвоєним кінцем платівки. Під час обстеження місцевості співробітниками Дніпропетровського історичного музею там було виявлено ще кілька предметів. Це золота лицева маска, ланка окуття піхов шаблі, залізне стремено, 2 залізні стріли і тулуб керамічного глека. Місцеві жителі передали ще 5 круглих золотих платівок. За їхніми свідченнями, ще кілька глиняних посудин було розбито під час здійснення земляних робіт. У процесі обстеження місцевості було знайдено окремі кістки людини та коня.

Не викликає сумніву, що біля с. Коробчине було зруйноване ґрунтове поховання вельможного воїна-кочовика. При цьому частину інвентаря було втрачено. Більшість зібраних речей виготовлено з золота та срібла. З 24 предметів, що збереглися, 19 було виготовлено з дорогоцінних металів.

Увесь зібраний поховальний реманент можна розділити на дві нерівноцінні у кількісному відношенні групи. Це предмети, що мали практичне призначення (озброєння, спорядження коня, посуд, прикраси), і ті, що застосовувалися під час здійснення поховальних дій (лицева маска і платівки). Першу групу знахідок можна розділити ще й на столове начиння (срібні блюдо і чаша, глиняний глек), прикраси (браслети, нашивні бляшки), предмети озброєння та їх деталі (шабля, срібні ланки від піхов, вістря стріл) і спорядження коня (стремено).

Блюдо і чаша, які є високохудожніми зразками середньовічного прикладного мистецтва, були виготовлені у середньоазійських центрах з художньої обробки благородних металів. Блюдо є великим плоским виробом діаметром 22,5 см. У центрі

дна карбуванням нанесено восьмипелюсткову розетку із трилисниками на кінцях. На кожній із пелюсток викарбувано стебельце, що закінчувалося трьома крапками. У центрі розетки є кругла випуклина, що, як і восьмилисник, обрамлена «перлинами». Внутрішня поверхня розетки вкрита крапковим орнаментом (рис. 1, 1; 2). Вважається, що така розетка була символом сонця і запобігала навроченню⁵. Схожі за формою і стилем орнаментування блюда є на сторінках атласу Я.І. Смирнова⁶. Вони належать до виробів східних районів Середньої Азії ферганської (за Б.І. Маршаком) чи согдійської (за В.П. Даркевичем) груп⁷. Подібні за характером орнаментування блюда В.П. Даркевич датує другою половиною VIII — першою половиною IX ст.⁸, Б.І. Маршак — VIII—IX ст.⁹, а О.П. Смирнов — IX—X ст.¹⁰.

Чаша невелика, висотою 5,7 см, за формою наближається до фіал (рис. 1, 2; 3). Внутрішню поверхню виробу позолочено. Невисока шийка із зовнішньої сторони прикрашена фризом у вигляді позолоченого орнаменту, що складається з рядка округлих пальметоподібних квітів, а за краєм вінець — вузькою стрічкою «ялинкаво-го» орнаменту. Посуд аналогічної форми набув поширення у ранньосередньовічні часи на Сході¹¹. Рослинні мотиви з масивними пальметоподібними квітами як орнаментальний мотив часто є на фергано-семиріченській групі срібла VIII—X ст.¹².

Глиняна посуда, що збереглася у комплексі із с. Коробчине, є фрагментом гончарного, рожевоглиняного із шерехатою поверхнею глека, виготовленого із добре відмудленої глини, із округлим, розширеним донизу тулубом (рис. 4, 14). На його поверхні чітко видно горизонтальні концентричні лінії. За формою посудина нагадує салтівські глеку із лощеною поверхнею¹³. Такі вироби мають аналогії у похованнях початку X ст. на Танкеському могильнику у Поволжі¹⁴.

Круглі платівки із золотої фольги діаметром близько 2 см були нашивними бляшками (рис. 4, 4—13). Їх центри прикрашено серцеподібним крапковим орнаментом, а край обрамлено бордюром із тиснених випуклин. Серцеподібний мотив був характерною особливістю угорського орнаменту IX—X ст.¹⁵. Бордюр із випуклих «перлин» є на блюдах із Прикам'я і Башкирії, Середнього Поволжя і Подоння у IX—X ст. У X ст. він з'являється на виробах з Паннонії¹⁶.

Один наручний браслет із с. Коробчине виготовлено з срібла. Він круглий у перетині з гладенькою поверхнею (рис. 5, 2; 6, 2). Такі прикраси широко побутовали у часі та просторі. Другий браслет золотий, платівчатий, із овальними гніздами-щітками на кінцях і вставками сердоліку (рис. 5, 1; 6, 1). Аналогічні вироби набули поширення у IX—X ст. від Поволжя до Дунайської Угорщини¹⁷. Наручні браслети традиційно вважаються жіночими прикрасами. Однак це не завжди так. Дорогі браслети з благородних металів іноді трапляються у похованнях вельможних

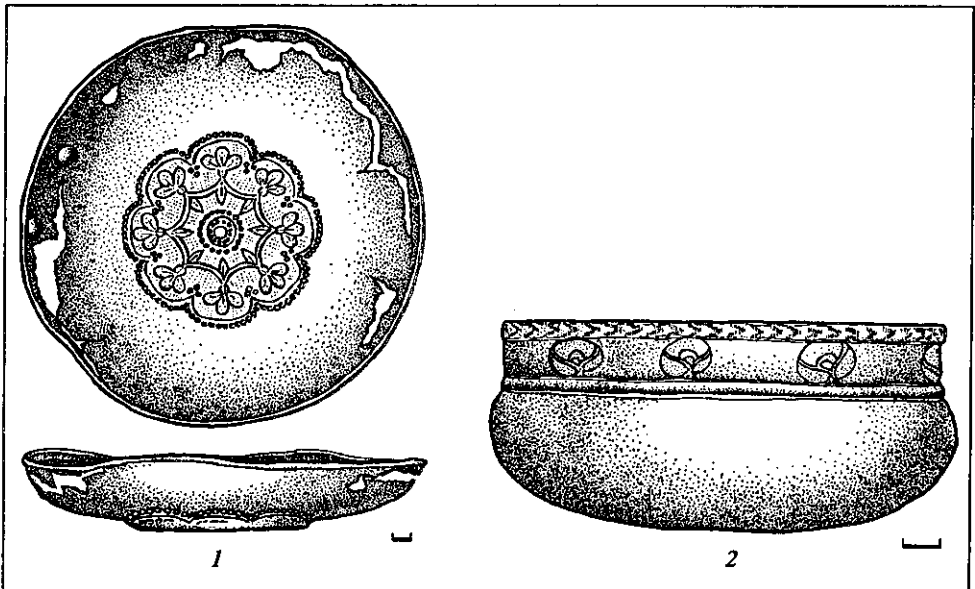

Рис. 1. Блюдо (1) та чаша (2) із с. Коробчине (срібло з позолотою)

Рис. 2. Блюдо із с. Коробчине (срібло з позолотою)

Рис. 3. Чаша із с. Коробчине (срібло з позолотою)

чоловіків, символізуючи їх могутність та належність до високого соціального стану. Зокрема, масивний золотий браслет був виявлений на Вінниччині у могилі знатного сармата, якого ідентифікують із «царем» Фарзоєм¹⁸. Важливою знахідкою із с. Коробчине є срібні обгортки піхов шаблі. Одна розміром 5,0 × 3,7, друга — 11,5 × 3,5 см. (Другу обгортку піхов втрачено у Дніпропетровському історичному музеї.) Особливо цікава перша з них, яка була окуттям вустя піхов (рис. 5, 5; 7). Її поверхня вкрита мереживом із гравірованого мотузкового орнаменту. Чарунки прикрашено трилисниками з вузькими довгими пелюстками. Верхній край вустя горизонтальний із мотузковим гравіюванням, нижній має фігурні серцеподібні виступи, на краї яких заходять переплетення «мережива».

Переплетення рослинного орнаменту, мотив трилисника із вузькими довгими пелюстками складала головний сюжет давньоугорського прикладного мистецтва. Вважається, що мадярський рослинний стиль виник напередодні утворення ранньофеодальної держави на підвалинах металообробного мистецтва древнього Ірану. «Пишні орнаменти, — пише Антол Барта, — знайшли дорогу до серця варварської племінної аристократії, що жадала висловити свою владу у зовнішніх проявах»¹⁹. Однак, якщо середньоазійські зразки рослинного орнаменту наносилися переважно на багате столове начиння, то мадярські найчастіше нанесено на предмети озброєння та кінського спорядження (мечі, шаблі, кинджали, сумки і т. д.).

Близькі за композицією і окремими елементами аналогії орнаментів вустя піхов із с. Коробчине відомі за знахідками з території Угорщини²⁰. Такий же орнаментальний мотив присутній на озброєнні з Південного Приуралля та Поволжя. Трилисник, що поєднується зі специфічним щитоподібним полем, є на руків'ях кинджалів із Крюково-Кужнівського і Танкесвського могильників²¹, на наверші шаблі із могильника Колосовка I²². Схожий орнамент є на речах X ст. із Середньої Наддніпрянини, зокрема на руків'ї меча з Києва і на срібному окутті позолотою малого ритона з Чорної могили у Чернігові²³. Особливо близьке до знахідки з с. Коробчине за формою і орнаментатикою окуття ритона з Чорної могили. Це стосується наявності серцеподібних виступів на його нижній частині й сплетіння мотузкового орнаменту з трилисниками у чарунках.

Від одностовової шаблі, на жаль, збереглися лише деякі деталі. Це стрижнеподібне руків'я і частина леза завдовжки 27,2 см (лезо розламане і знову загострене місцевими жителями). На руків'ї — круглий отвір. Платівчате перехрестя з ромбічним розширенням у центрі й ледь загнутими кінцями кріпилося під незначним кутом до руків'я (рис. 5, 7; 7).

Шабля із с. Коробчине належить до ранніх зразків із маловигнутим клинком. Такі вироби трапляються на пам'ятках VIII — першої половини X ст.²⁴. Пізніші шаблі з давньоруських та мадярських поховань, що датуються X — початком XI ст., мають вигнуті леза і руків'я, нахилені в бік леза²⁵.

До предметів озброєння належать 2 вістря залізних стріл завдовжки близько

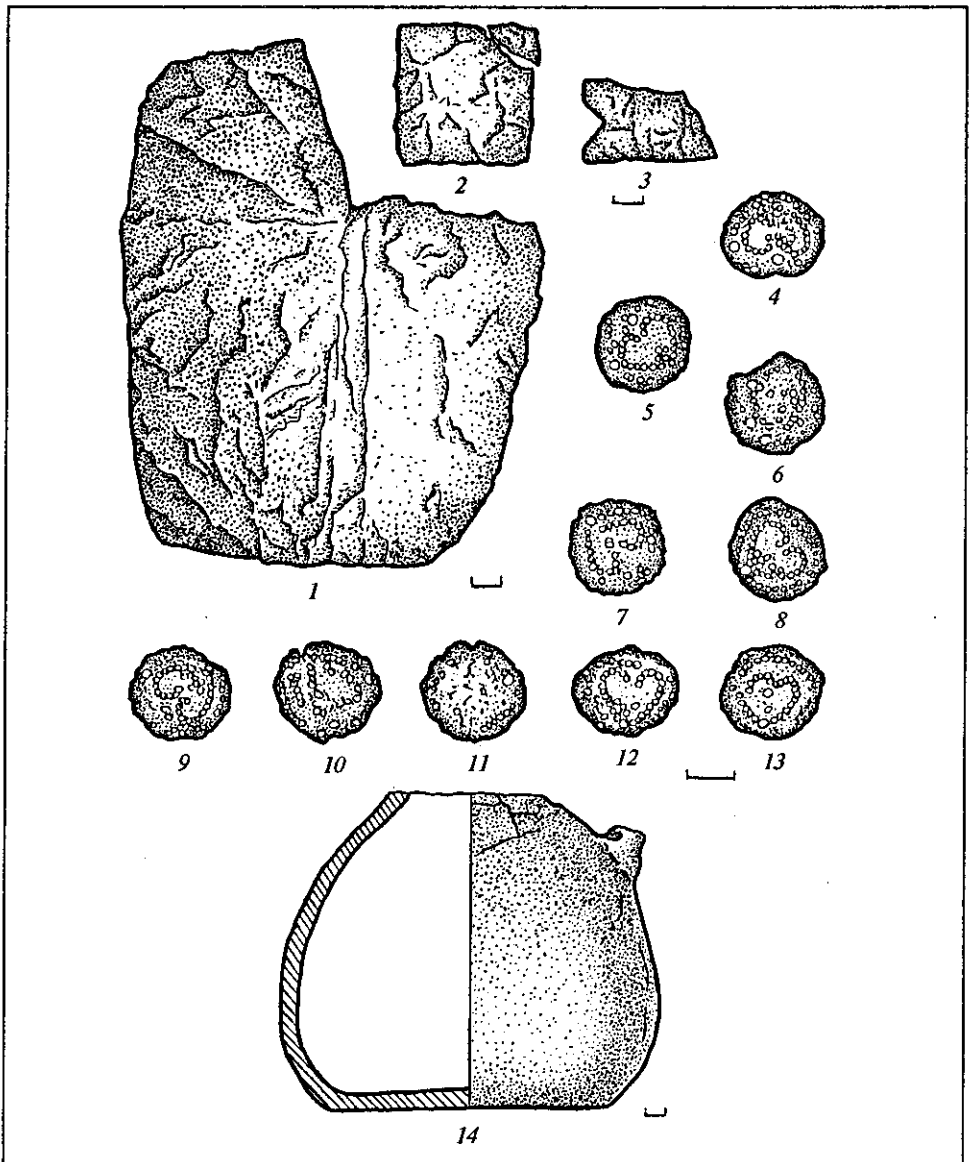

Рис. 4. Зразки знахідок із с. Коробчине: 1—3 — деталі лицевої маски; 4—13 — нашивні бляшки; 14 — уламок гончарного глека (1—13 — золото, 14 — глина)

8 см. У них подовжені черешки і сплюснена ромбічна голівка з вкороченими гранями (рис. 5, 3; 4). Такі вістря від стріл широковідомі на пам'ятках X—XI ст.²⁶

Стремено має округлі обриси, плеската петля відділена від дужки перехватом (рис. 5, 6). Аналогічні вироби набули поширення у степах Євразії у VIII—X ст.²⁷

Цікавими деталями комплексу з с. Коробчине є золоті платівки. Одна з них велика, трапецієподібних обрисів, розміром 17,3 × 13,7 см, друга — квадратна, розміром 4,4 × 4,4 см, третя — прямокутна із роздвоєним кінцем, розміром 4,2 × 2,4 см (рис. 4, 1—3). Відомо, що важливою деталлю поховального обряду давніх маляр було покриття обличчя масками — своєрідним саваном. Можливо, що наші платівки були деталями такого покриття.

На території Угорщини маски у могилах з'являються з приходом туди маляр наприкінці IX ст. Там їх виготовляли з цілого шматка шкіри чотирикутної форми без вирізів, а на місці очей і рога розташовувалися срібні платівки чотирикутної форми²⁸. Судячи із археологічних джерел, обряд із лицевими масками маляр могли принести з собою у Подунав'я із Середнього Поволжя і Приуралля. На тюрксько-угорському

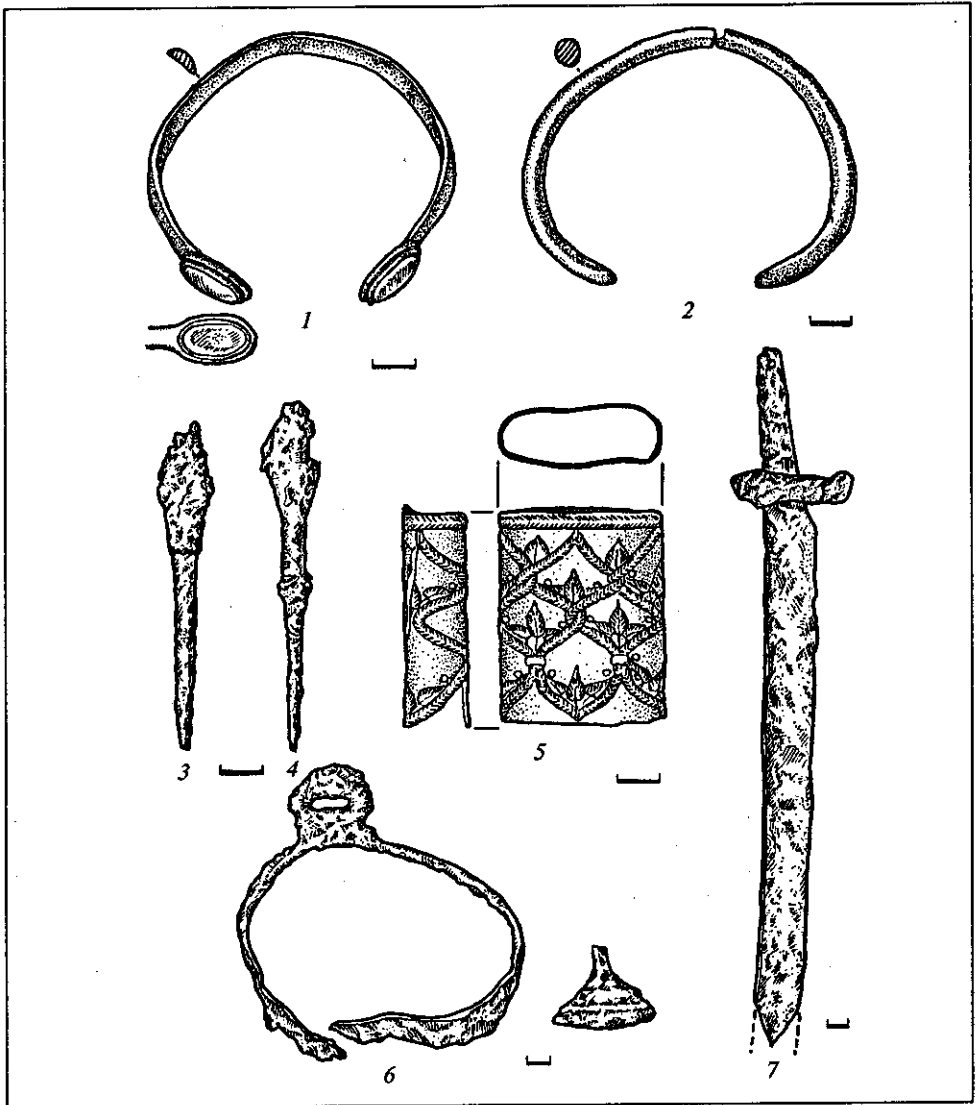

Рис. 5. Зразки знахідок із с. Коробчине: 1, 2 — наручні браслети; 3, 4 — вістря стріл; 5 — обгортка піхов шаблі; 6 — стремено; 7 — шабля (1 — золото, 2, 5 — срібло, 3, 4, 6, 7 — залізо)

могильнику IX — початку XI ст. із Танкеево у Середньому Поволжі у 19 похованнях виявлено срібні лицеві покриття з прорізами для очей та рота.²⁹ Під масками збереглися сліди шовкової тканини. Поховання з масками належали переважно чоловікам, рідше — жінкам, яких супроводжував численний поховальний інвентар. Такі ж маски відомі за розкопками могильників VI—XI ст. із Середнього та Верхнього Прикам'я³⁰. Срібну прорізну маску знайдено також у похованні IX—X ст. із с. Манвелівка у Середній Наддніпрянщині³¹. Золоті маски, накладки на очі та рот трапляються у похованнях знаті у народів Передньої Азії, Середземномор'я і Причорномор'я³².

Найвірогідніше, що велика платівка з с. Коробчине була посмертною маскою, а менші — накладками на очі та рот. Вони могли поєднуватися між собою таким же чином, як накладки із суцільною шкіряною маскою у похованнях на території Угорщини³³.

М. Бенко виокремлює у кочовиків 5 регіонів, де у похованнях різного часу трапляються лицеві маски. Найбільш ранні з них, I—V ст. та VI—VII ст., походять із передгір'їв Тянь-Шаню і Алтаю. Маски у могилах VI—X ст. відомі на Уралі, Поволжі і Пооб'ї; IX—X ст. — у Середній Наддніпрянщині і Середньому Подунав'ї³⁴.

Рис. 6. Наручні браслети із с. Коробчине (1 — золото, 2 — срібло)

Застосування лицевих масок було породжено почуттям страху перед померлим і бажанням захистити від нього живих ³⁵.

Більшість речей із с. Коробчине датуються IX—X ст., тобто це поховання належить до доби, близької до часу «придбання батьківщини» мадярами, коли вони з'явилися у Південно-Східній Європі, щоб потім далі рухатися на Захід і остаточно осісти на Дунаї.

Відомо, що у першій половині IX ст. мадяри були на Дніпрі, ставши на шляху посланників Русі, які поверталися у 839 р. із Константинополя. У стародавньому Києві існували Угорські гори, які в літопису вперше згадуються під 882 р., у зв'язку із приходом Олега і його розпорою над Аскольдом і Діром ³⁶. Найімовірніше, що топонім, пов'язаний з древніми мадярами, з'явився у Києві значно раніше. У літопису під 898 р. прямо розповідається про перебування угрів у Києві: «Ішли угри мимо Києва горою, що зветься нині Угорське. І, прийшовши до Дніпра, стали вежами, бо ходили вони (так), як і половці. І, прийшовши зі сходу, ринулися вони через гори великі, що звалися горами Угорськими» ³⁷.

Поява мадяр у Південно-Східній Європі пов'язана з активізацією печенігів на територіях, розташованих на схід від Волги, де Плато Карпіні (1246 р.) і Рубрук (1253 р.) розміщували батьківщину мадяр ³⁸. З погляду переважної більшості дослідників, предки мадяр входили до складу Західнотюркського каганату, з-під влади якого вони звільнилися близько 631 р., втрапивши до сфери впливу хозар ³⁹. Існує теорія про Кавказьку прабатьківщину мадяр ⁴⁰. Однак більш вірогідно, що вони походять з Південного Приуралля, звідки у третій чверті I тис. н. е. і почали свій рух на захід. Шлях їх просування визначається по-різному. Вважається, що мадяри з Південного Приуралля спочатку переселилися у Башкирію, а згодом переправилися через Волгу і Дон (Н. Данилевський, І. Перені та ін.), або ж що вони, рухаючись на захід, йшли через Волгу, Каму на Оку і верхів'я Дону (К. Грот, С. Моора та ін.). Шлях, який подолали мадяри від Південного Приуралля до Середнього Подунав'я, у часі зайняв кілька століть. Впродовж цього переселення вони здійснювали досить тривалі зупинки. Зокрема, за Константином Багрянородним, мадяри перебували поблизу Хозарії 3 роки ⁴¹.

В.П. Шушарін вважав, що це було між 836 і 838 рр. ⁴². Там розташовувалася їх країна Леvedія, звідки мадяри переселилися до Ателькузу. Можна думати, що зафіксована Константином Багрянородним зупинка мадяр не була винятковим явищем. Очевидно, що на шляху їх просування таких зупинок було багато і вони були тривалими. Деякі дослідники вважають, що поблизу Хозарії мадяри мешкали не три роки, а кілька десятиліть і навіть століть (П. Сум, С. Макартеї, К. Вестберг та ін.).

Питання щодо локалізації Леvedії та Ателькузу остаточно не вирішене. Леvedією розташовують між Києвом і Воронежем (Е. Мольнар), між Доном і Дунаєм (І. Ерделі), між Дінцем і Дніпром (К. Грот, В. Мавродін та ін.). Іноді Леvedію та

Рис. 7. Шабля із верхньою обгорткою піхов із Коробчине (залізо, срібло з позолотою)

Ателькузу ототожнюють між собою, локалізуючи їх у степу між Дніпром і Дунаєм. «Мадяри, — вважав М.І. Артамонов, — прорвалися прямо у степи Причорномор'я і невдовзі під тиском хозар відійшли на західний край хозарських володінь у межиріччя Дніпра і Дунаю, у Ателькузу»⁴³. Вважається, що, поселившись у Північному Причорномор'ї, мадяри потрапили під владу хозар і навіть збирали для них данину зі слов'ян⁴⁴. Судячи з повідомлень давніх авторів (Гардізі, Ібн Даста, Ал Бекрі, Ал Марвазі), вони здійснювали успішні набіги на слов'ян⁴⁵. За свідченням хроніки Аноніма XII—XIII ст., угорські племена під орудою Альмоша (помер близько 894 р.), рухаючись на захід, зуміли навіть підкорити «королівство Русів» і взяти приступом Київ. Лише після того, як кияни сплатили велику данину, угри залишили їхні землі. Однак це повідомлення піддається сумнівам з боку деяких дослідників⁴⁶.

Із письмових джерел відомо, що за часів візантійсько-болгарських війн 836—837 рр. мадяри були в країні Ателькузу, розташованій поблизу Дунаю. Там вони перебували до 895 р., доки їх не витіснили за Карпати болгари і печеніги. З того часу почалася нова сторінка історії мадяр, пов'язана із придбаною ними батьківщиною у центрі Європи.

Перський історик XI ст. Гардізі засвідчив, що у мадяр верховна влада була поділена між зверхником на війні та управителем усіма іншими справами⁴⁷. Констанція Багрянородний називає двох головних представників влади після верховного князя — «гіласа» і «кархана»⁴⁸. Окрім того, мадяри у ті часи були об'єднані у сім племен, котрі управлялися племінними вождями — воеводами. Головного з них звали Леведій⁴⁹.

Дуже вірогідно, що поховання з с. Коробчине належало одному із таких вельмож. Принаймні, незважаючи на те що частина супровідного інвентаря була втрачена, це поховання є одним із найбагатших серед відомих нині поховань угрів доби «здобуття батьківщини».

Каталог предметів із с. с. Коробчине.

1. Блюдо срібне із сплюсненим широким вустям (рис. 1, 1; 2).

Внутрішня частина вустя по краю оснащена плескатим бортиком. На боці посудини є 2 круглі заклепки, якими, очевидно, кріпилася ручка, що не збереглася. Всередині, на дні блюда, є рельєфний візерунок, виконаний технікою карбування і гравіювання. Це складна восьмипелюсткова розетка, всередині якої нанесено восьмикутник із трилисниками. Поле розетки вкрите маленькими гравійованими кружальцями. Із зовнішньої сторони пелюстки розетки обрамлені рельєфними кружальцями — «перлинами». На стінках утворилися отвори, тріщини й щілини. Висота блюда — 4,2 см, діаметр вустя — 22,3 см, діаметр розетки — 11 см, діаметр заклепок — 1 см. Маса виробу — 347,4 г, проба — 875.

2. Чаша срібна напівсферична (типу фіали), всередині позолочена (рис. 1, 2; 3). По периметру невисокої шийки нанесено фриз позолоченого візерунку — округлі пуп'янки квітів на коротких стебельцях. Край вінчика орнаментований «ялинкою». Біля основи орнаменту — тріщина. На зовнішньому та внутрішньому боках дна видно сучасні подряпини і глибокий слід від удару гострим предметом. Висота посудини

5,3 см, діаметр вустя — 11,5 см, діаметр тулуба — 12,8 см, висота фриза — 1 см. Маса — 276,6 г, проба 875.

3. **Обгортка вустя піхов шаблі з срібла** (рис. 5, 5; 7). Лицьова поверхня прикрашена гравіюваним мережаним візерунком із позолоченими трилисниками всередині чарунків. Верхній горизонтальний край прикрашено мотузковим орнаментом. Нижній край має серцеподібні виступи. Довжина обгортки 11,5 см, ширина — 3,5 см. Маса — 21,7 г, проба — 916.

4. **Браслет золотий платівчатий** (рис. 5, 1; 6, 1). На його кінцях, у овальних гніздах із зубчастим краєм — вставки із сердолика (кабошони). Діаметр прикраси 6,5 см, ширина платівки — 0,7 см, більший діаметр щитка — 1,7 см, каменю — 1,5 см. Маса 44,4 г, проба 930.

5. **Браслет срібний, круглий у перетині** (рис. 5, 2; 6, 2). Він розламаний на дві частини. Діаметр 7,5 см, діаметр перетину дроту 0,5 см. Маса 38,8 г, проба 900.

6. **Бляшки з золотої фольги** (10 екземплярів). Вони круглі, з отворами для кріплення по краю (рис. 4, 4—13). На поверхні тиснений серцеподібний орнамент. За краєм овалу є бордюр із «перлин». Їх діаметр — бл. 2 см. Маса кожної 0,65 г, проба 900.

7. **Платівка золота трапецієподібної форми**. Можливо, від лицевої маски. Один її кут втрачено. На поверхні помітні сліди перегинів (рис. 4, 1). Розмір платівки 17,7 × 9 см. Маса 29,95 г, проба 930.

8. **Платівка з золотої фольги квадратної форми з обламаним кутом** (рис. 4, 2). Вздовж однієї із сторін збереглося два маленьких отвори. Розмір — 4,4 × 4,4 см. Маса 2,4 г, проба 950.

9. **Платівка з золотої фольги, прямокутної форми з роздвоєними кінцями** (рис. 4, 3). Розмір — 4,2 × 2,4 см. Маса 1,3 г, проба 930.

10. **Глек глиняний гончарний із відбитими горлом і ручкою** (рис. 4, 14). Тулуб сферичної форми, приземкуватий, звужений до невисокого піддону. У верхній його частині збереглася основа овальної у перетині ручки. На нижній частині тулуба є дві концентричні смуги. Поверхня глека світло-сірого, а на зламі — світло-коричневого кольору. Тісто добре відмулене з домішками дрібнозернистого піску. Висота виробу 16,5 см, діаметр тулуба — 18,5 см, діаметр дна — 15 см, товщина стінок — 0,7 см, товщина ручки — 1,5 см.

11. **Шабля залізна** (рис. 5, 7; 7). Зберігся лише стрижень руків'я з частиною клинка і фрагментом перехрестя. Руків'я розташоване під невеликим кутом до леза. У його центрі є круглий отвір для кріплення обкладки руків'я. Лезо клинка слабо вигнуте, трикутне у перетині. Загальна довжина частини шаблі, що збереглася, — 34,2 см, довжина частини клинка, що збереглася, — 27,2 см, ширина — 2,4 см. Довжина руків'я 6,7 см, його ширина внизу 1,5 см, вверху — 1 см. Перехрестя напускне, платівчатє із ромбічним розширенням у центрі й округлим загнутим кінцем. Довжина уламка — 6 см, ширина у центрі — 1,9 см, на кінці, що зберігся, — 1 см.

12. **Вістря черешкової залізної стріли** (рис. 5, 4). Перо подовжене, ромбічної форми, черешок у перетині круглий. Загальна довжина виробу 8 см, довжина пера — 3,5 см, його ширина — 1,4 см, довжина черешка — 4,5 см, діаметр внизу — 0,2 см, ширина вверху — 0,5 см.

13. **Вістря черешкової залізної стріли** (рис. 5, 3). У неї довга шийка, що завершується ромбічним пером. Довжина стріли 8 см, довжина пера — 4,3 см, ширина — 1,4 см, довжина черешка — 3,7 см, діаметр внизу — 0,1 см, ширина вверху — 0,4 см.

14. **Стремено залізне, деформоване** (рис. 5, 6). Воно округлої форми, із платівчатою петлею, відділеною від дужки перехватом. У центрі петлі є подовжений овальний отвір. Підніжка плеската, прямокутна. Висота стремени 13 см, діаметр петлі — 3,5 см, висота — 3,6 см, довжина отвору у петлі — 1,5 см, ширина — 0,5 см, ширина дужки — 0,6 см, ширина підніжки — 4,2 см.

¹ Отчет ИАК за 1905 г. — СПб., 1907. — С. 54—55.

² Чурилова Л.Н. Погребение с серебряной маской у села Манвеловки на Днепропетровщине // СА. — 1986. — № 4. — С. 261—266.

³ Бокій Н.М., Плетнева С.А. Захоронение семьи воина-кочевника X в. в бассейне Ингула // СА. — 1988. — № 2. — С. 99—115.

⁴ Халикова Е.А. Больше-Тиганский могильник // СА, 1976. — № 2. — С. 158—178; Халикова Е.А. Погребальный обряд Танкеевского могильника и его венгерские параллели // ПАДИУ. — М., 1972. — С. 145—167.

- ⁵ Григорьев Г. Истории народного узора Востока // Искусство. — 1937. — № 1. — С. 141.
- ⁶ Смирнов Я.И. Восточное серебро. — СПб., 1909. — Табл. XI, 103.
- ⁷ Маршак Б.И. Согдийское серебро. — М., 1971. — С. 26; Даркевич В.П. Художественный металл Востока. — М., 1976. — С. 90. — Рис. 12.
- ⁸ Даркевич В.П. Указ. соч. — С. 87.
- ⁹ Маршак Б.И. Указ соч. — С. 26.
- ¹⁰ Смирнов А.П. Железный век Башкирии. Культура древних племен Приуралья и Западной Сибири // МИА. — 1957. — № 57. — С. 85.
- ¹¹ Смирнов Я.И. Указ. соч. — Табл. CVI, 235, 236.
- ¹² Даркевич В.П. Указ. соч. — С. 90. — Рис. 12.
- ¹³ Плетнева С.А. На славяно-хазарском пограничье (Дмитриевский археологический комплекс). — М., 1989. — С. 124—131.
- ¹⁴ Хлебникова Т.А. Керамика памятников Волжской Булгарии. — М., 1988. — С. 87. — Рис. 22, 1, 2.
- ¹⁵ Laszly G. Agrád pére. — Budapest, 1988. — S. 66—68.
- ¹⁶ Казаков Е.П. О некоторых венгерских аналогиях в вещевом материале Танкеевского могильника // ПАДИУ. — М., 1972. — С. 165.
- ¹⁷ Степи Евразии в эпоху средневековья. — М., 1981. — С. 79; Laszly G. Op. cit. — S. 96.
- ¹⁸ Симоненко А.В., Лобай Б.И. Сарматы Северо-Западного Причерноморья в I в. н. э. — К., 1991. — С. 24. — Рис. 14, 6.
- ¹⁹ Барта А. Истоки венгерской культуры X в. // ПАДИУ. — М., 1972. — С. 120.
- ²⁰ Fettich N. Die Metallkunst der landnehmenden Ungarn. — Budapest, 1937. — Taf. XLVII; Laszly G. Op. cit. — S. 73, 74, 76.
- ²¹ Иванов И.П. Крюково-Кужновский могильник // Материалы по истории мордвы VIII—XI вв. — Моршанск, 1952. — С. 211. — Табл. 27, 1; Казаков Е.П. Указ. соч. — С. 164. — Рис. 2, 9.
- ²² Дитлер И.А. Могильник в районе п. Колосовка на р. Фарс // Сборник материалов по археологии Адыгеи. — Майкоп, 1961. — С. 185. — Табл. XIX, 2.
- ²³ История культуры древней Руси. — М., 1948. — С. 125. — Рис. 81, 1, 2.
- ²⁴ Гринченко В.А. Пам'ятка VIII ст. коло с. Вознесенки на Запоріжжі // Археологія. — 1950. — III. — С. 44. — Табл. II, 13, 14; Корзухина Г.Ф. Из истории древнерусского оружия // СА. — 1950. — XIII. — С. 75. — Табл. II, 6, 8; Мерперт Н.Я. Из истории оружия племен Восточной Европы в раннем средневековье // СА. — 1955. — XXIII. — Рис. 1—5.
- ²⁵ Корзухина Г.Ф. Указ. соч. — Табл. III, 5—8.
- ²⁶ Медведев А.Ф. Ручное метательное оружие. Лук, стрелы, самострел // САИ. — 1966. — Вып. E1-36. — Табл. 13—16.
- ²⁷ Федоров-Давыдов Г.А. Кочевники Восточной Европы под властью золотоордынских ханов. — М., 1966. — С. 11; Мажитов Н.А. Южный Урал XII—XIV вв. — М., 1977. — С. 195. — Табл. 1, 20.
- ²⁸ Dienes I. Nonfoglalalyine halottas szokásainek egyik Ertesitő. — 1963. — N 90. — S. 109—111.
- ²⁹ Халикова Е.Н. Указ. соч. — С. 153.
- ³⁰ Казаков Е.П. О назначении погребальных лицевых покрытий Танкеевского могильника // Тр. Камской археол. экспедиции. — Казань, 1968. — № 19. — С. 232—233.
- ³¹ Чурилова Л.Н. Указ соч. — С. 261—266.
- ³² Погребова Н.Н. Золотые лицевые пластины из погребения Неаполя-Скифского // История и археология древнего Крыма. — К., 1957. — С. 142—154; Зубарь В.М. Некрополь Херсонеса Таврического I—IV вв. н. э. — К., 1982. — С. 109—113.
- ³³ Фодор И. К вопросу о погребальном обряде древних венгров // ПАДИУ. — М., 1972. — С. 168.
- ³⁴ Benky M. Halloti maszk és sirololus // Studia Antiqua. — 1987/88. — XXXIII. — 2. — S. 160—200.
- ³⁵ Высоцкий Н. Несколько слов о погребальных обычаях вогулов // Изв. Об-ва археологии, истории и этнографии при Импер. Казан. ун-те. — Казань, 1907. — Т. 24. — Вып. 3. — С. 257; Чернецов В.Н. Представление о душе у обских угров // Исследования и материалы по вопросам первобытных религиозных верований. — М., 1959. — С. 143.
- ³⁶ Литопис Руський. — К., 1989. — С. 13.
- ³⁷ Там же. — С. 14.
- ³⁸ Путешествие в Восточные страны ПIANO Карпини и Рубрука. — М., 1957. — С. 48, 57, 72.
- ³⁹ Артамонов М.И. История хазар. — Л., 1962. — С. 338.
- ⁴⁰ Шушарин В.П. Русско-венгерские отношения в IX веке // Международные связи России в XVII в. — М., 1961. — С. 133.
- ⁴¹ Константин Багрянородный. Об управлении государством // ИГАИМК. — 1934. — Вып. 91. — С. 17.

⁴² Шушарин В.П. Указ. соч. — С. 134.

⁴³ Артамонов М.И. Указ. соч. — С. 344.

⁴⁴ Мольнар Э. Проблемы этногенеза и древней истории венгерского народа // *Studia Historica*. — Budapest, 1955. — N 13. — S. 127.

⁴⁵ Новосельцев А.П. Восточные источники о восточных славянах и Руси VI—IX вв. // *Древнерусское государство и его международное значение*. — М., 1965. — С. 389—390.

⁴⁶ Шушарин В.П. Указ. соч. — С. 139—140.

⁴⁷ Бартольд В. Отчет о поездке в Среднюю Азию с научной целью в 1893—1894 гг. // *Записки АН*. — СПб., 1897. — Т. 1. — № 4. — С. 122.

⁴⁸ Константин Багрянородный. Указ. соч. — С. 19.

⁴⁹ Артамонов М.И. Указ. соч. — С. 344.

Одержано 04.08.2000

О.М. Приходнюк, Л.Н. Чурилова

ДРАГОЦЕННОСТИ ИЗ с. КОРОБЧИНО НА ДНЕПРОПЕТРОВЩИНЕ

В окрестностях с. Коробчино Криничанского р-на Днепропетровской обл. в 1989 г. при земляных работах были обнаружены вещи, сопровождавшие захоронение воина-кочевника с конем. На хранение в Днепропетровский исторический музей поступили следующие предметы: железные сабля, стремя и 2 стрелы; серебряные с позолотой 2 звена от обкладок ножен сабли, блюдо и чаша восточного происхождения, серебряный и золотой браслеты, 10 золотых круглых бляшек, фрагмент глиняного гончарного кувшина. Орнамента верхнего звена оковки ножен (сеть с удлинненными трилистниками внутри ячеек) и круглых бляшек (сердцевидный орнамент) является свидетельством того, что в с. Коробчино был погребен знатный утр периода до переселения венгров в Подунавье (конец IX в.).

О.М. Prykhodnyuk, L.M. Churylova

JEWELRY FROM THE VILLAGE OF KOROBCHYNE OF THE DNIPROPETROVSK REGION

In the vicinity of the village of Korobchynе, the Krynychansky district, the Dnipropetrovsk region, things accompanied a soldier-nomad with horse were found on excavations in 1989. The following things were delivered to the Dnipropetrovsk historical museum for storage: iron saber, stirrup, and two arrows; two links of the facing of the saber's sheath (silver with gilding); dish and cup of the east origin; silver and gold bracelets; ten gold round plaques; and the fragment of a clay potter's jug. The ornament of both the upper link of the sheath's fitting (a network with elongated three-lobed figures inside cells) and round plaques (the hearth-like ornament) testifies to that a noble Ugrian was buried at Korobchynе at the period prior to the migration of the Hungarians to the Danube region (the end of the IX century AD).